

R E C E N Z J A
rozprawy doktorskiej mgra Mariusza Wartałowicza
pt.: „Charakterystyka działań defensywnych w piłce ręcznej mężczyzn
na przykładzie Mistrzostw Europy 2018 i 2020”

Przedmiot rozprawy i cel naukowy

Zespołowe gry sportowe ze względu na swą złożoność stanowią bardzo trudny przedmiot badań. Jednakże olbrzymia ich popularność i fakt, że o osiągnięciu w nich sukcesu sportowego decyduje tak wielka liczba czynników, powoduje duże zainteresowanie środowiska naukowego problematyką z nimi związaną.

Wydaje się, że stosunkowo często podejmowane są badania dotyczące potencjału funkcjonalnego i motorycznego oraz poziomu umiejętności techniczno-taktycznych zawodników, jako czynników determinujących sukces sportowy w grach zespołowych. Natomiast rzadko prowadzone są kompleksowe oceny działań taktycznych zespołów reprezentujących najwyższy poziom sportowy, a przecież służą one tworzeniu aktualnych modeli organizacji gry. „Modelowanie taktyczne” jest niezmiernie ważne z punktu widzenia planowania i prowadzenia szkolenia sportowego w grach zespołowych. Do zadań współczesnego trenera należy bowiem określenie efektywności działania każdego z zawodników, aby następnie dostosować plan cyklu treningowego i skupić się na zwiększeniu możliwości zastosowania kluczowych umiejętności techniczno-taktycznych, które znacząco determinują skuteczność i efektywność gry. Dlatego analiza i ocena działań jakie podejmują zawodnicy na boisku podczas rywalizacji sportowej przyczynia się do optymalizacji i usprawnienia procesu treningowego, a w konsekwencji podniesienia efektywności gry poszczególnych zawodników i zespołu.

Ocena i analiza gry w piłkę ręczną dotyczy działań zawodników w ataku i w obronie. Zauważyć należy, że większość opracowań z tego zakresu poświęcona jest działaniom ofensywnym graczy. Do rzadkości natomiast należą prace, w których szczegółowej analizie poddano wskaźniki charakteryzujące skuteczność, niezawodność, racjonalność czy też aktywność oraz umiejętność współpracy zawodników w trakcie działań defensywnych.

Przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska mgra Mariusza Wartałowicza wpisuje się w przedstawiony powyżej nurt badań. Jest to rozprawa badawcza o aspiracjach teoretycznych

i wartościach empirycznych. Doktorant dokonuje w pracy oceny stopnia zróżnicowania struktury treści, efektywności oraz dynamiki działań defensywnych realizowanych w trakcie rywalizacji zespołów prezentujących najwyższy poziom sportowy w piłce ręcznej mężczyzn. Sam problem wprawdzie nie jest zupełnie nowy, jednakże przedstawiony przez Doktoranta autorski sposób analizy wyników obserwacji działań podejmowanych przez zawodników w trakcie gry w obronie przyczynia się do pogłębienia wiedzy na temat gry w piłkę ręczną. Dobór problematyki uznać więc należy za aktualny i trafny.

Charakterystyka struktury oraz formalna ocena pracy

Oddana mi do recenzji praca początkowo poraża swoją objętością, która przekracza standardy przyjęte dla prac z zakresu teorii sportu. Jednak dokładna jej analiza pozwala stwierdzić, że duża objętość wynika bezpośrednio z bogatego materiału badawczego i bardzo dokładnej, a zarazem ciekawej analizy wyników.

Recenzowana praca została przygotowana na 445 stronach wydruku komputerowego. Podstawowy tekst pracy liczy 228 stron i zawiera 144 tabele. Na pozostałych 217 stronach zawarto spis literatury oraz obszerny aneks zawierający 436 tabel z wynikami badań oraz analiz statystycznych, a także z objaśnieniami opisów skrótów i opisów zastosowanych w tekście dysertacji. Indeks bibliograficzny obejmuje ogółem 334 pozycji piśmiennictwa, w większości przypadków dobrze dobranych i wykorzystanych w tekście. Taki układ dysertacji jest charakterystyczny dla prac z zakresu teorii sportu. Struktura pracy jest prawidłowa i kompletna, a jej treść zawarta jest w pięciu numerowanych rozdziałach głównych: 1. Wstęp, 2. Założenia pracy, cele, pytania badawcze, 3. Metodologia badań, 4. Wyniki badań, 5. Dyskusja, 6. Podsumowanie i wnioski. Do pracy dołączono streszczenie w języku polski i w języku angielskim.

Wstęp składa się z trzech podrozdziałów, które wprowadzają w tematykę rozprawy. Trzeba pochwalić Autora za dokonanie, opartego w większości na aktualnych doniesieniach, przeglądu problematyki badawczej z zakresu piłki ręcznej. Ze względu na tematykę podjętą w pracy najważniejszy jest podrozdział trzeci, w którym dokonano analizy stanu piśmiennictwa poświęconego zagadnieniom gry defensywnej w piłce ręcznej. Autor wykazał się tutaj znajomością podejmowanej tematyki i uzasadnił potrzebę podjęcia badań w tym zakresie. Ogólnie wstęp to ciekawy i wyczerpujący przegląd literatury, a co ważne czyta się go z dużym zainteresowaniem.

W rozdziale drugim Autor precyzuje założenia teoretyczne i cel pracy oraz stawia 6 pytań badawczych i formułuje 5 hipotez. Założenia teoretyczne zawarte w punktach 1–5 są zgodne z wiedzą na temat taktyki gry w piłkę ręczną. Pozostałe założenia (pkt. 6–13)

zawierają istotny – ze względu na przeprowadzoną w pracy analizę – opis przyjętego sposobu postępowania badawczego oraz zastosowanych procedur. Cele i pytania są jasne i realne, a także poznawczo ambitne i ciekawe. Hipotezy zostały sformułowane prawidłowo, choć nie wiem czy przy tak rozbudowanych pytaniach badawczych była potrzeba ich zmieszczenia. Jednak nie neguję w żaden sposób chęci doprecyzowania przez Autora tego co badania i analiza wyników powinny wyjaśnić.

W kolejnym rozdziale (3. Metodologia badań) dokonano charakterystyki materiału badawczego. Autor poddał w pracy analizie 105 meczów piłki ręcznej mężczyzn rozegranych przez reprezentacje krajów podczas turniejów finałowych Mistrzostw Europy w 2018 r. (42 mecze) i w 2020 r. (63 mecze). Następnie opisano szczegółowo zastosowane metody i narzędzia badawcze, w tym służący analizie gry w obronie arkusz rejestracji działań defensywnych, wg koncepcji Norkowskiego w modyfikacji Autora. W celu ułatwienia czytelnikowi analizy wyników zawartych w tabelach i w ich opisach podano skróty stosowane w tekście oraz definicje pojęć i katalog sytuacji analizowanych w pracy program komputerowy. Następnie podano procedury statystycznego opracowania wyników. Ta część pracy, chociażby ze względu na złożoność zastosowanych procedur, nie należy do najłatwiejszych dla czytelnika. Dlatego należy pochwalić Autora za szczegółowość i precyzję opisu. Nie wnoszę zastrzeżeń do metodologicznej strony pracy.

Wyniki badań empirycznych stanowią merytorycznie najważniejszą i najobszerniejszą (107 stron) część rozprawy. Wyniki analiz przedstawił Doktorant w postaci 144 tabel w rozdziale czwartym, który składa się z sześciu podrozdziałów. Kolejność poszczególnych podrozdziałów jest logiczna, a każdy z nich stanowi niejako odpowiedź na kolejne pytanie badawcze. Liczba analizowanych działań defensywnych z uwzględnieniem ich podziału na indywidualne i zespołowe, następnie pozytywne i negatywne, ponadto wydzielenie akcji przerywających akcję przeciwnika, a także ocena ich skuteczności w zależności od fazy meczu, sektoru boiska, fazy turnieju, rezultatu meczu, ostatecznego miejsca zajętego przez zespół w turnieju (ME 2018 i 2020) spowodowała, że liczba zmiennych i analiza związków między nimi jest bardzo rozbudowana. Tym samym rozdział ten nie jest łatwy w odbiorze dla czytelnika. Jednakże szczegółowość i precyzja opisu, a także pewna schematyczność postępowania metodologicznego umożliwi uważnemu czytelnikowi dokładną analizę otrzymanych wyników. Taka schematyczność budowy poszczególnych podrozdziałów stanowi zaletę pracy, bowiem konsekwencja prezentacji oraz kolejność pojawiania się tabel ułatwia dokonywanie porównań i dokładną eksplorację danych.

Dużą zaletą recenzowanej pracy jest przeprowadzona poprawnie i rzeczowo Dyskusja. Doktorant z dużą biegłością i znajomością rzeczy dokonuje podsumowania swoich dociekań badawczych i prezentuje kompleksowo ich rezultaty. Chyba niepotrzebnie tak często powtarzane są tutaj dane liczbowe zamieszczone wcześniej w tabelach. Tak obszerna faktografia wyników sprawia wrażenie ponownego ich omówienia, a przecież dość logicznie i ze znajomością podejmowanej tematyki Autor tłumaczy obserwowane zjawiska wykorzystując dobrze literaturę przedmiotu i odwołując się do wyników prac innych badaczy. Stwierdzić jednak należy, że Doktorant wykazał się umiejętnością interpretacji uzyskanych wyników, wiedzą i kompetencjami do pracy naukowej. Przejrzystość argumentacji i logika wnioskowania wystawiają mu wysoką ocenę.

Zaprezentowane na zakończenie dysertacji wnioski zawarte są bardzo rozbudowane. We wniosku pierwszym, na który składa się 12 podpunktów, odniesiono się bezpośrednio do wyników pracy i zawarto w nim odpowiedzi na pytania badawcze oraz poddano weryfikacji przedstawione hipotezy badawcze (cztery hipotezy zostały potwierdzone, a hipoteza 3. odrzucona). Wniosek drugi ma charakter aplikacyjny i dotyczy praktycznego wykorzystania wyników pracy w celu podniesienia skuteczności nauczania oraz doskonalenia umiejętności techniczno-taktycznych piłkarek i piłkarzy ręcznych w zakresie gry w obronie. Natomiast w trzecim wniosku Autor wskazuje kierunki badań jakie powinny być podjęte w celu dokładniejszego zrozumienia struktury działań defensywnych w piłce ręcznej. Sposób prezentacji wniosków nie jest do końca typowy, ale taki układ ma uzasadnienie wynikające z dużej liczby wyników i treści do których się one odnoszą. Uznaję tutaj inwencję Autora, który nie ograniczył się jedynie do podsumowania uzyskanych w badaniach własnych rezultatów, ale przedstawił jak uzyskane wyniki wykorzystać w praktyce szkoleniowej oraz w konstrukcji nowych projektów badawczych.

Praca stanowi logiczną całość i cechuje się pragmatyzmem naukowym – treści następujących po sobie rozdziałów wynikają z zagadnień poruszanych w rozdziałach poprzedzających. Każdy z nich jest także prawidłowo i logicznie zaplanowany.

Wątpliwości i uwagi

Mając na uwadze obowiązek recenzenta muszę zwrócić uwagę na fragmenty budzące wątpliwości oraz skłaniające do dyskusji:

1. Jak podaje Autor w podrozdziale 3.1. Materiał badań: „Łącznie przeanalizowano 105 spotkań na poziomie mistrzowskim...”. Natomiast w tabeli 1 podano, że analiza dotyczyła 210 meczów. Ponadto w każdej z tabel wyników (od 4 do 144) oraz w tabelach zawartych

w Aneksie pracy zapisano, że N (liczba analizowanych meczów) = 210. Proszę o wyjaśnienie tych rozbieżności.

2. W rozdziale 6. Podsumowanie wyników i wnioski (s. 224) Autor informuje, że: „(...) na wyniki niniejszych badań miały bezpośredni wpływ przyjęte założenia, definicje operacyjne, metody badań oraz ograniczenia przedstawione szczegółowo w rozdziale trzecim”. Ponieważ w wymienionym rozdziale w mniejszym stopniu odniesiono się do ograniczeń badań proszę o szczegółowe ich sprecyzowanie.
3. Interesuje mnie także opinia Doktoranta na temat przyjętej metodologii badawczej:
 - Czy badania i ich analiza oparta o inne założenia mogła prowadzić do odbiegających od uzyskanych wyników? Które według Doktoranta założenia mogłyby to spowodować?
 - Czy osoba obserwatora determinuje wynik podobnych badań? Jak duże znaczenie należy przypisać doświadczeniu i fachowości obserwatora dokonującego zapisu parametrów gry?
4. Praca zawiera także uchybienia redakcyjne, których trudno uniknąć zupełnie, ale na które należy zwrócić uwagę, w celu unikania ich w przyszłości:
 - W tabelach nr 2 i 3 wysokość podano w innych jednostkach niż zawarto to w opisie kolumny (cm – metry).
 - Tabele powinny zaczynać się i kończyć na tej samej stronie (np. tabela 2).
 - Stosowane w pracy wypunktowania są mało czytelne (np. i, ii, iii, iv – chyba miała to być numeracja rzymska I, II III i IV). Ponadto duże akapity poprzedzające wypunktowanie (np. rozdział 5. Dyskusja) i sposób doboru numeracji głównej oraz podpunktów pierwszego, drugiego i trzeciego rzędu utrudniają analizę tekstu.
 - Jak myślę za błąd redakcyjny, a nie językowy można uznać wielokrotnie powtarzany na stronie 61 zwrot: „w sytuacji osłabienia liczebnej obrony nad atakiem”, bo o ile zwrot „liczebna przewaga obrony nad atakiem” jest prawidłowy, to w analizowanym przypadku należy napisać „w sytuacji gry w osłabieniu liczebnym o drużyny broniącej w stosunku do drużyny atakującej” lub po prostu – „w sytuacji przewagi liczebnej drużyny atakującej nad broniącą”.
 - W pracy można także znaleźć kilka błędów, głównie interpunkcyjnych.

Podsumowanie

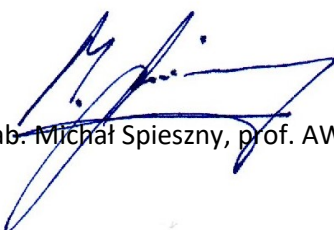
Wymieniłem wprawdzie kilka uwag krytycznych, jakie nasunęły mi się podczas czytania ocenianej pracy, jednak poczynione uwagi w większości przypadków mają charakter dyskusyjny lub odnoszą się do błędów redakcyjnych. Zauważone mankamenty nie obniżają

więc podkreślanych wcześniej walorów dysertacji. Mam nadzieję, że moje wątpliwości staną się przedmiotem dyskusji w trakcie obrony doktorskiej.

Rozprawę w całości oceniam pozytywnie. Pod względem merytorycznym praca jest poprawna i stanowi oryginalne rozwiązanie założonego problemu badawczego. Doktorant wykazał się dobrą znajomością literatury przedmiotu, konsekwencją w realizacji zadania jakie określił we wstępie pracy, logiczną interpretacją stwierdzonych zjawisk, biegłością w dyskusji oraz klarownym i zrozumiałym językiem naukowym. Praca Pana mgra Mariusza Wartałowicza, dzięki pomysłowym rozwiązaniom metodologicznym oraz szczegółowej i wszechstronnej analizie zebranego materiału, stanowi duży wkład do lepszego poznania czynników warunkujących sukces sportowy w grach zespołowych oraz tworzenia modeli techniczno-taktycznych gry defensywnej w piłkę ręczną. Jest ona podstawą do dalszych aplikacji praktycznych, a konkretnie modyfikacji stosowanych w piłce ręcznej programów szkoleniowych w zakresie nauczania i doskonalenia umiejętności techniczno-taktycznych zawodniczek i zawodników.

Konkluzja końcowa

Stwierdzam, że recenzowana praca doktorska spełnia wszystkie wymogi stawiane pracom promocyjnym na stopień naukowy doktora nauk medycznych i nauk o zdrowiu w dyscyplinie nauki o kulturze fizycznej. Wnoszę zatem do Rady Nauk o Kulturze Fizycznej Akademii Wychowania Fizycznego im. Józefa Piłsudskiego w Warszawie o dopuszczenie Pana mgra Mariusza Wartałowicza do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. Michał Spieszny, prof. AWF